

ELÄMÄNI LAULUT

Altti Järvinen

Pöytä 11.12.1968

*Atti Järvinen
Elämänilaulut*

PORVOO . HELSINKI

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

PORIN KAUPUNGINMYYRJÄSTÖ
SATAKUNNAN MYYRJÄSTÖ
SATAKUNNAN MYYRJÄSTÖ
SATAKUNNAN MYYRJÄSTÖ

S 2081

TOINEN PAINOS

© ALTTI JÄRVINEN 1968

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN

LAAKAPAINO PORVOO 1968

LUKIJALLE

»Juhani: — Mutta katsos, kun mies taitaa aatella, mitä hän tahtoo, aatella itsensä koko maailman herraksi, tai tönkeväksi sontiaiseksi. Kas hän taitaa aatella kuoleiksi Jumalan, perkeleet, enkelit ja koko ihmissuvun ja elikot maassa, meressä ja ilmassa, aatella maan, helvetin ja taivaan katoavan kuin tappuratukko tulella ja pimeyden astuvan sijaan, jossa kenokaula sinä ilmoisna ikänä ei Herran valkeutta huuda. Niin sinkoilee täällä miehen aatos ja ken taitaa viskellä verkkoja sen teille.»

KAS, olen taitanutkin aatella itseni muistikomeroitani tönkeileväksi »kirjailijaksi», kun rupesin menneitä kokoamaan ja paperille panemaan. Olen ihmetellyt, että sieltä komeroista olen saanut esille tämänkin verran asiaa, joka on yltänyt painomusteeseen asti. On harmi, ettei minulla ole ollut minkäänlaisia muistiinpanoja, joihin nojaten sanottavani olisin varmistanut. Kuitenkaan en tietoisesti syötä lukijalle pajunköyttä — ainakaan mitä tulee asioiden todenperäisyyteen.

Olen erittäin kiitollinen niille monille henkilöille, jotka ovat minua auttaneet todistamalla oikeiksi monet vähänkin epäilemäni asiat. Erityisen lämpimän kiitokseni haluan osoittaa päätoimittaja Kalevi Pulkkiselle, jonka antama apu muisteloitteni kokoamisessa on ollut niin ratkaiseva, että olisikohan koko homma ilman sitä tullut mitään. Niin ikään mainitsen kiitollisuudella kirjastonjohtaja Henry Granforsin, joka on seurannut työtäni mielenkiinnolla ja sitä asiallisilla neuvoillaan helpottanut. Tunnustan kirjoittelun olleen minulle aika outoa hommaa. »Ei se työ, mutta se funteeraustunti.»

OMISTAN »Elämäni laulut» isäni, director cantus Ulrik Järvisen muistolle

Porissa juhannuksena 1968

Altti Järvinen

6. LUKU

*Porin Suojeluskunnan Mieskuoro — Konsertti-
matkoilta — »Finlandian» historiaa — Porin
Mies-Laulu jatkaa perinteitä — Kolme ulko-
maanmatkaa — Suosituimmat säveltäjäni —
Stemmakaverien seikkailuja — Kamarimu-
siikkiharrastukseni vaiheilta ja mesenaatti Ahl-
ström — Lauri Lautsia ja Toivo Vanhatalo*

SEURAAVASSA annan tilaa PSM:n perustamiselostukselle, koska perustaminen tapahtui tavallisuudesta poikkeavalla tavalla ja koska juuri PSM:stä tuli minulle se työmaa, jossa sain kehittää minussa mahdollisesti löytyviä kuoronjohtajataipumuksia ja jonka välityksellä pääsin johonkin asemaan Suomen kuoroväen, erityisesti mieskuoroväen keskuudessa. Näin kerrotaan kuoron 10-vuotisjuhlajulkaisussa:

»Kun vapaussodan päätyttyä riemulaulut olivat vaienneet ja velvollisuus isänmaata kohtaan kutsui miehet kilvan kiirehti-
mään suojeluskunnan riveihin turvaamaan vastasaavutettu va-
paus ja yhteiskuntarauha, ei alkuaikoina aika riittänyt muuhun,
kuin suoranaiseen suojeluskuntatyöhön. Mutta joukossa oli
monta, joiden rinnassa yhä sävelet soivat. Suojeluskunnan juh-
lissa ja illanvietoissa nämä yhtyivät tilapäisiksi kuoroiksi, jotka
lauuillaan lietsoivat isänmaallista mieltä ja antoivat väriä ja
lämpöä juhlan tunnelmalle.»

»Pori on aina ollut tunnettu vilkkaista musiikkiharrastuksis-
taan ja mieskuorolaululla oli täällä jo ennen vapaussotaa kun-
niakas historia takanaan. Vanha B.S.B. (Björneborgs Sångar-
bröder) oli ennättänyt jättää taakseen enemmän kuin kaksi
vuosikymmentä ja nuorempi, »Mieslaulajat», oli jo sekin saavut-
tanut vakiintuneen maineen ja yleisön suosion. Talvi 1917—

1918 vaikutti kuitenkin lamaannuttavasti näiden kuorojen toimintaan, kuten yleensä kaikkeen kulttuurielämään maassamme ja syksyllä 1918 suojeluskunta-aate valtasi kaikki mielet ja suojeluskuntatyö nieli kaikki vapaa-ajan, niin että mainitut mieskuorot jäivät viettämään kituvaa elämää. Mutta täällä oli totuttu siihen, että juhlissa ja iltamissa saatiin kuulla mieskuoroesityksiä, jotka aina olivat olleet suosituimpia ohjelmanumeroita. Juhlia oli nyt enemmän kuin ennen. Oli suuria yhteisiä isänmaallisia juhlia ja oli suojeluskuntakomppaniain iltamia, joilla kerättiin varoja suojeluskunnalle. Välttämätön ohjelmanumero näissä oli edelleenkin laulu, sillä ei olisi juhla juhlalle tuntunut, ellei ohjelmassa olisi ollut laulua.»

»Ja laulu saatiin! 'Mieslaulajista' ja B.S.B:stä suojeluskuntaan liittyneistä miehistä muodostettiin tilapäinen kuoro, joka hammaslääkäri Altti Järvisen johdolla useat kerrat esiintyi. Jouluk. 6. p:nä vietettiin Suomen tasavallan itsenäiseksi julistautumisen ensimmäistä vuosipäivää juhlailtamalla Porin Teatteritalolla. Tässäkin tilaisuudessa esiintyi tri Järvisen johtama mieskuoro, jossa oli mukana melkein kaikki 'Mieslaulajain' ja B.S.B:n miehet ja jonka esitykset otettiin vastaan myrskyisin suosionosoituksin. Samoin oli keväällä Porin vapautuksen ensimmäistä vuosipäivää juhlittaessa, jolloin Suomen silloinen valtionhoitaja, kenraali Mannerheim kunnioitti kaupunkiamme käynnillään ja juhlien päättäjäisiksi oli järjestetty juhlailtamia useaan paikkaan kaupungissa. Kaikissa näissä esiintyi tri Järvisen johtama tilapäinen suojeluskuntamiehistä kerätty kuoro. Tuskin ovat koskaan Porin Teatteritalon salissa 'Suomen laulun' ja 'Porilaisten marssin' säveleet kaikuneet niin voimakkaina ja sytyttävinä, kuin tuona iltana huhtik. 13. p:nä 1919 ja harvoin on Sibeliuksen 'Isänmaalle' niin hehkuvien mielin annettu ja vastaanotettu, kuin silloin.»

»Oli kuitenkin kovin hankalata joka tilaisuutta varten 'haalia' ko koon kuoro sieltä täältä. Sentähden heräsikin jo keväällä 1919

ajatus perustaa Porin Suojeluskunnan yhteyteen vakinainen mieskuoro, koska lauluharrastusta näkyi riittävästi olevan ja koska ei suinkaan ollut vähäarvoista suojeluskuntatyölle, että oli olemassa oma kuoro, joka laulullaan innostaisi muita samalla kun saataisiin arvokas vakinainen ohjelmanumero suojeluskunnan järjestämiin julkisiin tilaisuuksiin. Porin Suojeluskunnan esikunta käsitteli asiaa seuraavan työvuoden alussa ja päätti mielihyvin myöntää luvan vakinaisen mieskuoron perustamiseen suojeluskunnan yhteyteen. Tri Altti Järviselle, joka tähän asti oli kerännyt ja johtanut tilapäiset kuorot, päätettiin antaa tehtäväksi perustavan kokouksen kokoonkutsuminen ja häntä päätettiin pyytää ryhtymään perustettavan kuoron johtajaksi, sillä paitsi sitä, että hän oli etevä musiikkimies oli hän myöskin innokas suojeluskuntalainen, joka jo vapaussodassa oli saavuttanut vänrikin arvon ja komppanianpäällikkönä näyttänyt omaavansa kyvyn pitää yllä kuria ja järjestystä joukossaan.»

»Suojeluskunnan mieskuoron perustava kokous pidettiin sitten syksyllä lokak. 20. p:nä 1919 suojeluskunnan huoneistossa Porin Teatteritalolla. Kokouksen, johon oli saapunut kolmisenkymmentä suojeluskuntalaista, avasi tri Altti Järvinen esittäen, että Porin Suojeluskunnan esikunta oli ilmoittanut päättäneensä sallia oman laulukuoron perustamisen suojeluskunnan yhteyteen, koska tällainen kuoro tulisi antamaan suojeluskunnan työlle virkistävää vaihtelua. Samalla tri Järvinen ilmoitti, että esikunta oli pyytänyt häntä perustettavan kuoron johtajaksi. Lopuksi kehoitti puhuja läsnäolevia suojeluskuntalaisia ilmoittautumaan kuoron jäseniksi.» (*Työne Söderström*: Porin Suojeluskunnan Mieskuoro. 1919—1929. Muistojulkaisu.)

PSM perustettiin todella erikoisella tavalla. Porin suojeluskunnan esikunta — en kuulunut siihen vielä silloin — päätti antaa tehtäväkseni kuoron perustamisen, komensi siis minut perustamaan kuoron. Luulenpa, että harvalle henkilölle on

annettu tällainen komennus. Toiselta puolen: olin imarreltu huomattessani, että olin aivan tilapäisluonteisilla kuoropuuhilani saavuttanut senkin verran luottamusta, että esikunta uskoi minulle niin vastuunalaisen tehtävän. Kuoro suojeluskunnan yhtenä osastona, se oli aika lailla rohkea ja outo ajatus, ensimmäinen laatuaan koko maassa, niin, koko maailmassa. Olenkin monesti hieman ylpeillen sanonut, että »tässä näette maailman ensimmäisen suojeluskuntakuoron johtajan». Kuopion Suojeluskunnan Laulajat teki elämänsä alkuaikoina mainosta sanomalla itseään maan vanhimmaksi suojeluskuntakuoroksi, mutta me otimme heiltä pian luulot pois, kun osoitimme heille perustamisaikataulumme. »Niin se on poijaat.»

PSM:llä oli hyvät starttikuopat. Niin kuin edellä mainittiin, kaikki perustajajäsenet olivat tottuneita laulajia, alokkaita ei ollut ainoatakaan. Kuorossa vallitsi alun perin oivallinen yhteishenki, se monesti mainittu laulajaveljeys, jonka olemassaolon sivullinen mielellään kieltää, ainakin sille hymyilee. Vapaat, mukavat harjoitustilat saatiin ilmaiseksi Teatteritalossa olevasta suojeluskunnan huoneistosta, eikä meillä muutenkaan ollut minkäänlaisia taloudellisia huolia, sillä suojeluskunta vastasi niistä.

Sain itselleni alusta pitäen päteviä ja tehtävästään innostuneita apulaisia. Opettaja J. N. Vainio, joka oli suuresti ansioitunut Porin Lyseon orkesterin johtajana ja kaikkialla maassa aikoinaan tunnettu kansakoulun laulukirjojen tekijä, lähti mukaan PSM:n toimintaan täydestä sydämestään ollen monet vuodet puheenjohtajana ja varsinkin reklaamin tekijänä »hyvä mies», niin kuin siivekäs sanonta laulajien keskuudessa kuuluu. Hän oli myös varajohtaja kuoron alkuvaiheissa. Tohtori Lauri Lautsia, YL:n entinen johtaja, tuli mukaan toisena toimintavuonna, ja hänestä sain erinomaisen tuen kuorotaiteellisissa asioissa, ja kuorolle hän oli korkeatasoinen varajohtaja ja solisti. Tohtori Toivo Vanhatalo tuli kuoroon samoihin aikoihin, valittiin myö-

hemmin puheenjohtajaksi, ja olen sitä mieltä, että Toivo Vanhatalon veroista kuoron puheenjohtajaa on vaikea löytää. Hänen täyteläinen tenorinsa sai lukemattomat kerrat kaikua sooloissa.

Näin PSM:n sisärenkaaksi oli tullut niihin aikoihin alkumainettaan havitteleva Porin Lääkärित्रio, eikä ollutkaan ihme, että PSM sen tukemana rupesi nopeasti tulemaan laajalti tunnetuksi, alkuvuosina omassa maakunnassa, myöhemmin koko maassa. Tri Hj. Nordling-Nortamokin liittyi pian kuoron suosijapiiriin, ja hänestä me vasta erinomaisen vetonumeron saimme tärkeimmille konserttimatkoillemme. Nortamo oli muutenkin PSM:lle suureksi avuksi. Hän asetti auliisti käytettäviksi kirjalliset lahjansa. Hänen käsialaansa on PSM:n kunnialaulu, runollisen ja isänmaallisen sisältönsä puolesta varmaan onnistuneimpia kuorojen kunnialauluja. Hän suomensi meille lauluja, kirjoitti kuoron juhliin hauskoja jaarituksia ja lauluja, näytelmiä, kuvaelmia, tinttamareskeja, yleensä avusti meitä korvaamattomalla tavalla kaikissa pyrinnöissämme. Nortamosta ei ansiotta tullut PSM:n ensimmäinen kunniajäsen Jalmarin päivänä v. 1926. Hänelle luovutettiin silloin PSM:n kultainen jäsenmerkki, jota hän ylpeänä kantoi erikoistilaisuuksissa. Hänen kuolemansa jälkeen perikunta luovutti merkin kuorolle takaisin, ja kuoro antoi kiinnittää sen siihen hopeahaarikkaan, joka lahjoitettiin minulle muistoksi kuoron 15-vuotiskonsertissa. Saa nähdä, mihin tämä muistojen merkki joutuu minun jäämistöstäni. — PSM:n toinen kunniajäsen oli isäni, dir.cant. Ulrik Järvinen.

Suojeluskuntaviranomaisten tuttavuuteen PSM pääsi nopeasti. Piiripäällikkö, kapteeni Väinö Ikonen otti meidät alun perin suojelukseensa ja oli mukanaamme kaikilla oman piirimme ulkopuolelle suuntautuneilla konserttimatkoillamme. Hän piti näitä matkojamme pikemminkin piirien välisinä tutustumis- ja edustustilaisuuksina ja otti sen vuoksi aina yhteyden asianomaisen vierailupiiriin päällikköön. Näin saimme konserteillemme oikean vi-

rallisen juhlallisuuden leiman. Tällainen virallisuuden leima oikeutti meidät käyttämään rautatiematkoillamme litteroita, joten konserttimatkamme olivat meille mahdollisimman halpaa huvia.

Halpaa huvia kyllä, mutta voi niillä rautatiematkoilla tapahtua kohtalokkaita kommelluksiakin, niin kuin kerran PSM:n Kuopion-matkalla. Matkustimme kahdella toisen luokan makuuvau-
nulla ja varustauduimme matkaan kaikella perinpohjaisuudella — mm. ottamalla mukaan janon varalta olutta ja muitakin virvoitusjuomia vähäisen, sen verran kuin nyt pieneen siivoojan-
hyttiin mahtui. Juomien jakajiksi, nykyisittäin sanoen baarimikoiksi, valittiin kaksi nuorta, luotettavaa ja raittiusmielistä laulajaa. Jotta emme syyllistyisi laittomaan alkoholijuomien kauppaan, oli järjestetty niin, että rahan asemesta käytettiin kuponkeja. Systeemi pelasi mainiosti, ja pojat tallettivat kupongit, joita oli aika nivaska, hytin ikkunalle. Iltamyöhällä, liikkeen rauhoituttua, mikkojen koppi tuntui liian lämpimältä, minkä vuoksi toinen heistä avasi ikkunan — ja kaikki ikkunapostilla olleet kupongit olivat siinä sekunnissa yön pimeydessä. Mikot syyttivät vetoa. Tässä jos missä sopii hyvin sanoa: »Tiukalle otti, mutta selvä tuli.»

Pian PSM pääsi Sk-järjestön korkeimmankin portaan kanssa kosketuksiin. Keväällä 1921 oli Huittisten suuret suojeluskuntajuhlat, ja sinne kutsuttiin kuoro sekä konsertoimaan että muutenkin esiintymään. Suojeluskuntain silloinen ylipäällikkö, eversti G. D. von Essen ja esikuntapäällikkö, jääkärimajuri Per Zilliacus olivat juhlien korkeimmat vieraat, ja kaiketi meidän laulumme sen verran heihin tehoi, että siitä lähtien olimme yliesikunnan herrojen kanssa kovin hyvissä väleissä. Jääkäri-everstiluutnantti Lauri Malmbergin, »Malan», tultua ylipäälliköksi syksyllä 1921 suosiomme yhä kasvoi. Kesällä 1921 olimme ensimmäistä kertaa mukana Satakunnan Laulujuhilla Pomarkussa.

Siitä lähtien olimmekin monet pitkät vuodet vakinaisina ohjelmansuorittajina näillä juhlilla ja tulimme näin koko maakunnan tutuiksi.

PSM:n ensimmäinen kaupunkivierailu tehtiin Raumalle kesällä 1922. Saimme konserttiimme täyden huoneen, ja menestyksemme oli kaikin puolin hyvä. Eräs mieleeni jäänyt haksahdus meille siellä sattui, ja vaikka se oli pieni, niin jotkut raumalaiset hoksasivat sen, taisivat panna vähän pahakseenkkin. Ohjelmassamme oli ensiesityksenä Rauman Suojeluskunnan marssi, jonka Nortamon sanoihin oli säveltänyt porilainen musiikki- ja konttorimies Allan Palmgren, Selim Palmgrenin veli. Marssi oli tehty siinä järjestyksessä, että Nortamo oli ensin tehnyt tekstin, jonka Palmgren sitten oli sävelittänyt. Säveltäjä ei ollut mikään hiuksenhalvoja sovittaessaan tavujen laajuuksia sävelmäänsä, vaan otti tämän puolen vähän suurpiirteisesti. Nyt sattui tekstin säkeessä »meren uljas väki ryntää» sanan »meren» jälkimmäinen tavu tulemaan sävelmässä laajuudeltaan sellaiseksi, että jos se laulettiin aivan nuottien mukaan, niin säe helposti kuului: *mereen* uljas väki ryntää. Näihin aikoihin oli muotia loppu-nien erityinen tehostaminen, ja sain siitäkin hyvän aiheen selittää, kuinka juuri tässä tapauksessa tekstin ajatus muuttuu vallan toiseksi, ellei loppu-n tule tarpeeksi pitkäksi ja edellinen e lyhyeksi. Mutta kuinkas kävi! Tässä oli kaikesti vähän vaikuttamassa vanha juttu, Pori—Rauma, ja loppujen lopuksi se uljas väki ryntäsikin mereen, mistä jotkut raumalaiset eivät oikein tykänneet.

Kotiin tultuamme kerroin tapauksen Nortamolle. Hän piti sitä varsin huvittavana. Sanoi kuitenkin tähän tapaan: »Ei se runon säveltäminenkään vain niin helppoa ole. Yksi äänne voi tehdä vallan piruja.»

PSM:ssä tehtiin alusta alkaen ahkerasti työtä. Kun syksyllä aloitettiin, niin tähdättiin kevätkonserttiin. Ohjelma oli helpohkoa, melkeinpä järjestään suomalaista mieskuoroa. Olivat sen-

tään joukossa niinkin vaativat laulut kuin Palmgrenin »Hiihtäjän virsi» ja Sibeliuksen »Metsämiehen laulu». Vaikka hankasimme ohjelmamme mielestämme konserttikuntoiseksi, emme silti rohjenneet antaa ensimmäiselle, vapuksi suunnittelemallemme julkiselle esiintymisellemme konsertin nimeä, vaan ilmoitimme pitävämme »konserttitanssiaiset» Teatteritalossa. Saimme sille täyden menestyksen, josta innostuneina uskalsimme pitää pari viikkoa myöhemmin »helppohintaisen konsertin» Palokunnan-talossa aivan saman ohjelman esittäen. Kummastakin tilaisuudesta julkinen sana arvosteli meitä ensimmäisen kerran. »Sissi» (Nortamo) kirjoitti Satakunnan Kansassa peräti ylistävästi.

Tämän hetken iskusana on »suunnittelu». Ei tarvitse olla kovinkaan hääppöinen touhu, kun suunnitteluryhmä pannaan asialle ja sen laatiman promemorian mukaan sitten lähdetään viemään asiaa eteenpäin, tavallisesti vuoteen 2000 saakka melko tarkkaan suunniteltuna. PSM:lläkin oli jo silloin, lähes viisikymmentä vuotta sitten, oma »suunnitteluryhmänsä», äsken mainitsemani sisärengas, »Porin Lääkäritrio», joka lähinnä hoiteli kuoron asioita, hyvinkin tarkkaan suunnitellen tulevaisuuden tapahtumia, ei tosin kovinkaan pitkälle eteenpäin, tyytyen tavallisesti vain yhden laulukauden ennusteluun.

Olimme hyvin tarkkoja esimerkiksi valikoidessamme uusia lauluja seuraavan laulukauden ohjelmaan. Otimme huomioon tärkeänä tekijänä laulujen vaikeusasteen ja etenimme hyvin varovaisesti tällä alalla. Tosin uskalsimme jo toisena toimintavuotenumme ottaa ohjelmaan Genetzin »Karjalan», varsinkin kun meillä oli käytettävissämme hyvä solisti, Toivo Vanhatalo. Pitkän ja kovan työn takana »Karjalan» konserttikelpoisuus silloin oli — laulu näet oli uusi koko kuorolle. Paljon työtä antoi myös kolmannella toimikaudella ohjelmaan otettu Södermanin »Talonpoikaishäät». Kuulan »Kullervon lauluun» ja Törnuddin »Loitsuun» katsoin pystyvämme vasta neljäntenä vuotenumme.

Aksel Törnudd oli sattumalta Porissa käymässä juuri niihin aikoihin, jolloin valmistelin kuorollani hänen loistavaa ja kuuluisaa »Loitsuaan». Niinpä otin rohkeuden viitan harteilleni — tietäen kyllä, ettei säveltäjän terveys enää ollut hyvä — ja pyysin häneltä audienssin, jonka sainkin heti samana iltana. Hotelli-huoneessaan hän erittäin ystävällisesti otti vastaan tällaisen vihreän kvasi-kuoromiehen ja analysoi mitä mielenkiintoisimmin minulle koko »Loitsunsa» antaen selvät mieleeni jäävät esitysohjeet. Luulen Loitsu-esityksessäni siitä lähtien olleen aika tavalla autenttisuutta.

PSM:n »suunnitteluryhmä» otti asiakseen uutta ohjelmistoa kootessaan pysyä pääasiassa kotimaisen kannalla, ennen kaikkea tehostaen isänmaallisuuden esille tuomista — viimeksi mainittu seikka väljästi otettuna. Tämän lajin ohjelmaa oli niihin aikoihin vaikka millä mitalla. Sibelius, Genetz, Palmgren, Törnudd, Klemetti, Kuula ja Madetoja olivat silloin kovia nimiä, ja Heikki Klemetti YL:ineen piti huolen siitä, että heidän laulunsa saivat oikean tulkinnan. Sitä tietä laulut lähtivät kaikkien maailmaan.

Ei PSM sentään kokonaan vieroksunut ulkomaisiakaan lauluja. Pidimme kyllä huolta, että kuoro perehtyi ns. Liedertafel-ohjelmistoon, siihen serenadi-, tunnelma- ja marssilaulumaailmaan, jonka välityksellä mieskuorolaulu kaikkialla on päässyt suureen suosioon. Konserttiohjelmissamme koetimme viljellä myös tämän alan lajikkeita.

Emme pitäneet kiirettä PSM:n miesluvun lisäämisellä. Perustamiskokouksessa syksyllä 1919 oli paikalla kolmisenkymmentä miestä, ja sillä vahvuudella pidettiin ensimmäinen konsertti. Syksyllä 1920 otettiin uusia laulajia kymmenkunta, joten kuoron vahvuus oli silloin 40 laulajaa. Sitten kului kolme vuotta, ennen kuin nostimme laulajien luvun viiteenkymmeneen, ja suurin piirtein sen vahvuisena PSM sitten pitikin itsensä kuolemaansa, syksyyn 1944 saakka. Sen kokoisella kuorolla pystyy jo saamaan aikaan komealtakin kuuluvaa kuorosointia.

PSM piti noin 25-vuotisena elinaikanaan 125 konserttia. Niistä on muutama jäänyt erityisesti mieleeni.

Kuusi vuotta ahkerasti työskenneltyämme rohkenimme ajatella konsertin pitämistä pääkaupungissa. Esitimme asian Suojeluskuntain yliesikunnalle, joka lausui meidät tervetulleiksi — emmekä me tietysti aikailleet yhtään, vaan olimme heti yhteydessä Fazerin konserttitoimiston kanssa, ja niin oli asia selvä. Toimisto ennusti meille ainakin yleisömenestystä, sillä olihan kysymys Helsingin ensimmäisestä suojeluskuntakuoron konsertista. Yliopiston juhlasalissa maaliskuun 3. päivänä 1925 annettusta konsertistamme tuli suuri isänmaallinen juhla, ei niinkään paljon sen vuoksi, että ohjelmassa oli joitakin isänmaallisia lauluja, vaan paremminkin siksi, että ensi kerran seisoi Yliopiston juhlasalin arvokkaalla lavalla suojeluskuntamiesten harmaatakinen rintama todistamassa arvovaltaiselle yleisölle, kuinka suojeluskunnissa tehtiin varsinaisen puolustustyön ohella myös huomattavaa kulttuurityötä. Tämä antoi konserttillemme toisenlaisen leiman kuin olisi ollut tavallisella laulutaidon näytteellä.

Konserttimme yleisö oli arvovaltaista: kenraali Mannerheim, suojeluskuntain ylipäällikkö, kenraalimajuri Malmberg, Ruotsin sotilasattasea, eversti F. Rydeberg, yliesikunnan upseereita ja paljon muita huomattavassa asemassa olevia henkilöitä. — Eversti Rydeberg muuten oli niin kohtelias, että tarjosi meille Satakunnan piirin kihoille seuraavana päivänä lounaan Ruotsin lähetystön huoneistossa.

Seuraava kuoromatka on jo toista maata, jopa niin paljon, että sitä voi nimittää kuoroskandaaliksi, joskin vain osittain. Siitä on kuitenkin mieleni hyvä, että se on ainoa sen sorttinen minun osalleni tulleista.

Sain jostakin käsiini Cherubinin »Requiem'in» (d-molli) mieskuorolle, kuutioin sen PSM:n mahdollisuuksiin sopivaksi ja valmistin sen vuoden 1926 pääsiäiseksi, jolloin esitimme sen Porin

kirkossa. Täällä ei silloin voinut saada orkesteria mukaan, joten meidän oli tyytyminen urkusäestykseen — sen hoitikin mestarin tavoin Venni Kuosma. Kaikki meni hyvin, yleisöä kirkon täydeltä ja arvostelu erinomainen.

Päätelimme menestyksestä innoissamme, että mennäänpä näyttämään myös turkulaisille, miten requiemejä veisataan. Niin järjestettiin helatorstaiksi matinea Mikaelin kirkkoon. Välttääksemme konserttia haittaavat matkarasitukset menimme Turkuun jo keskiviikkona ja pidimme kenraaliharjoituksen samana iltana. Venni Kuosma oli jälleen uruissa. Mutta mikä kumma oli vikana, kun en saanut kuoroa alkuunkaan pysymään oikeassa sävellajissa! Heti Introitus meni päin mäntyä ja Kyrie perässä. Venni Kuosma haki vaikka kuinka kirkkaita ja selviä äänikertoja uruista, mikään ei auttanut — kuoro laski laskemistaan. Panimme tämän kurjuuden matkaväsämyksen tilille ja toivoimme parasta huomiseksi.

Mutta »toivot on turhia, vaikka ne kuinka onnea uskotelkoot». Seuraavana päivänä eilinen tilanne jatkui melkeinpä pahempana. Koko konsertti meni täysin mynkään kuoron jatkuvan alavireisyyden takia. Olenkohan mahtanut koskaan kokea niin kurjaa tuntia! Ainoa lohdutus tässä raskaassa surussa oli konserttiyleisön vähälukuisuus. Turkulaisilla taisi olla sen verran selvänäköisyyden lahjaa, että aavistivat asian eivätkä lähteneet todistamaan minun taitamattomuuttani. Oli sentään vielä toinenkin lohdutus: se vahingonilon tunne, joka mieleeni tuli, kun kuulin, että myös Suomen Laulu oli samaisessa Mikaelin kirkossa pitämässään konsertissa langennut epäpuhtauden syntiin.

Vielä eräs asia tähän jatkoksi. Turkulainen mieskuoro »Laulun Ystävät» — erinomainen kuoro — esitti muutama vuosi sitten samaisen »Requiemin» mainostaen esitystään ensimmäiseksi Suomessa. En kehtaa väittää PSM:n Turun Requiem-esitystä miksikään esitykseksi, niin heikko se oli, mutta Porissa pääsiäisenä 1926 laulamamme Cherubinin »Requiem» käy kyllä täy-

destä ensiesityksestä Suomessa, vaikkei meillä niissä oloissa ollutkaan käytettävissämme orkesteria. Mutta olihan meillä ohjelmalehtisessä alkutekstin ohella Nortamon tekemä erinomainen suomennos.

Tämä Turun-matka olisi ollut PSM:n maineelle suuri miinus, jos se olisi jäänyt monesti mainitun »Requiemin» varaan. Pidimme varmuuden vuoksi saman helatorstain iltana »maallisen» konsertin Akatemiatalon juhlasalissa, ja sen saavuttama kaikinpuolinen menestys lievensi hyvän joukon Mikaelin kirkossa kokemaamme kärsimystä.

Sitten on mieleeni jäänyt PSM:n Tallinnan-konsertti ja varmasti juuri sen vuoksi, että se — jäi pitämättä. Konsertti oli määrittä annettavaksi toukokuun 15. p:nä 1937. Aikaisin edellisenä syksynä aloitimme Viron-matkan valmistelut ja olimme ottavinaamme huomioon kaikki moninaiset seikat, jotka silloin tulivat kysymykseen matkan järjestelyssä. Kaikki luistikin mainiosti. Virallista tietä kulkevat monet paperit toivat meille hyviä tietoja, ja me puolestamme hankasimme ohjelmaa sen kun kerksimme. Tosin Suomen lähetystön virkamies, maisteri Matti Ingman puheenjohtajallemme Toivo Vanhatalolle lähettämässään kirjeessä 2. 2. 1937 ilmoitti suhtautuvansa sangen pessimistisesti konsertin taloudelliseen onnistumiseen, koska Tallinnassa eivät juuri muut saaneet yleisöä kuin suuret kansainväliset nimet ja jotkut kotimaiset huippukyvyt, ja koska konserttikausi loppui toukokuun puolivälissä ja juuri helluntaiksi matkusti aina paljon väkeä maaseudulle. Hänen mielestään sopi kuitenkin yrittää, koska etenkin Tallinnan suojeluskunta oli ilmoittanut olevansa halukas vaikuttamaan hyväksemme. Muuta matkaamme epäilevästi suhtautuyaa tietoa emme Virosta saaneetkaan. Tallinnasta tuli kyllä 29. 4. päivätty kirje, jossa kaikessa kiireessä huomautettiin työluvan pyytamisestä esiintymistä varten sekä sotilaspuvun käyttämisestä. Nämä asiat oli jo sitä ennen hoidettu. Yl-

lätään tuli sitten toukokuun 3. päivänä Tallinnasta tieto, että sikäläinen suojeluskunta oli tullut siihen käsitykseen, että konserttimme on paras peruuttaa myöhäisen ajankohdan vuoksi. Mikäs meidän auttoi muu kuin uskoa, koska aika oli meitä vastaan.

Konserttikaronkka kyllä täällä kotona pidettiin, tosin jo viikkoa ennen helatorstaita, ja ikimuistettava karonkka se olikin, sillä pitihän jollakin tavalla »silittää» matkaa varten keräämämme suuri kassa.

Kuinka ihmeellisesti asiat tässä murheen laaksossa monesti järjestyvätkään! Ellei Wäinö Sola olisi ollut solistina Porin vapautuksen 20-vuotisjuhlien aikana huhtikuun 12. päivänä 1938 pidetyssä PSM:n konsertissa, tuskinpa kuoron osalle olisi tullut kunnia laulaa ensimmäisenä maassamme Sibeliuksen Finlandian hymniosa kuorosovituksena.

Tämä konsertti on jo sellaisenaan muistamisen arvoinen. Ohjelma oli koottu vanhaa, kestäväää trioa — uskonto, koti ja isänmaa — ajatellen. Se oli huolellisesti valmistettu, ja sitä kuulemaan oli saapunut salintäyteinen, juhlatunnelmaan viritäytynyt kuulijakunta.

Eräs lehti kirjoitti:

»Konsertti alkoi tasan klo 19, viittä minuuttia ennen sitä piti yleisön jo olla paikoillaan, sillä tasan kello 19 astui saliin kenraali Ernst Linder, Satakunnan suojeluskuntain kunniapäällikkö. Kunniakomppania Porin suojeluskunnasta oli häntä vastassa hänen tullessaan Suojeluskunnantaloon. Muuta korkeata sotilaspäällystä oli myös juhlassa läsnä, pari etumaista tuoliriviä aivan täynnä. Aste asteelta konsertin jatkuessa yleisö lämpeni, sen valtasi voimakas isänmaallinen tunne ja sen tunteen valtaamana se osoitti kuorolle innokkaasti suosiotaan, vaatien toistoja ja ylimääräisiä. Kuoron johtaja sai kukkia, samoin yleisöstä pidetyin, nim. kenraali Linder.»

Tätä konserttia varten meillä oli harjoitus solistin, Wäinö Solan kanssa iltapäivällä. Sen jälkeen kutsuin hänet kotiini kahville, ja tällöin hän antoi minulle Finlandian kuorosovituksen.

Finlandia-hymnistä on tullut melkeinpä suosituin suomalainen laulu, joka tunnetaan ulkomaillakin. Lienee paikallaan muutama sana sen vaiheista.

Orkesteriruno Finlandiaa on Suomessa esitetty lukemattomia kertoja sen synnystä lähtien. Meillä tuskin ainoakaan arvokas juhlatilaisuus pääsee alkuun ilman sitä. Juhlatunnelma on valmis, kun sen alkutahdit voimallisina kajahtavat, ja tunnelma tiivistyy yhä, kun kiivaan ja vetävän menon jälkeen muutaman tahdin valmistamana hymni avaa eteemme romanttisen suomalaisen luonnonmaiseman. Siinäpä sävelmä, joka jo ensikuulemalta jää mieleen ja joka hyräilyttää niin kiehtovana. Kun Finlandia-hymniä nyt paljon lauletaan joko yksin- tai kuorolauluna, ei ollenkaan ihmetellä, että näin tehdään. Asia tuntuu kovin luonnolliselta. Mutta paljon kului aikaa, ennen kuin hymni laulettuna lähti liikkeelle. Orkesteriruno Finlandia on vuodelta 1899, ja hymni on kuorolauluna laulettu ensi kerran v. 1938, jolloin sävellys oli siis jo 39-vuotias. Kumma kyllä, kenenkään varsinaisen runoniekkan mieleen ei juolahtanut lähteä laulamaan tätä kaunista hymniä, niin laulukelpoiselta kuin se heti vaikuttaakin. Wäinö Sola asian tajusi ja pani myös toimeksi. Hän ajatteli varmaan hymniä Amerikan-konserttikiertueensa veto-numeroksi — joksi se myöhemmin tulikin — ja teki siis siihen sanat, tietysti ensin esitettyään asian Sibeliukselle ja saatuaan häneltä mielihyvin annetun luvan hymnin tekstittämiseen.

Hymnin alkuperäinen teksti, joka muutamissa kohdissa poikkeaa jäljempänä olevasta, on vuodelta 1937, ja Sola on sen jotakin tietä saanut painetuksi Amerikassa — sävelmineen päiviineen — vieläpä englannin kielelle käännettynä. Kustantaja oli Galaxy Companyn toimitusjohtaja Marshall Kornochan, New York. Wäinö Sola sai Sibeliukselta myös hymnin mieskuoro-

sovituksen, kirjoitti sen kauniilla käsialallaan ja luovutti minulle, niin kuin äsken sanoin. Nuotissa on omistus: »Porin Suojeluskunnan Laulajille ystävyydellä Wäinö Sola.» Tämä paperi on rakkaimpia »pyhäinjäännöksiäni».

Hymnin teksti on tällainen:

Oi, Herra armias, soit päivän koittaa.
Nyt siunaa armossas tää synnyinmaa.
Soit aamuauringon yön varjot voittaa
ja myrskyn, ahdingon rauhoittaa.
Nyt kansa kiittäen Sua kunnioittaa
ja rauhaa toivoen uurastaa.

Ain johtoon korkeimpaan tää kansa luottaa,
vapausaarrettaan se puolustaa.
Se kylvää siemenen ja tyynnä vuottaa
ain satoon tyytyen, jos sen saa.
Mut toivo, luottamus ain onnen tuottaa,
sen taivaan siunaus lahjoittaa.

Saatuani näin haltuuni Finlandia-hymnin mieskuorosovituksen otin sen PSM:n seuraavan konsertin ohjelmaan, ja konsertti pidettiin Porin kirkossa tapaninpäivänä 1938. Tällöin siis tapahtui Finlandia-hymnin kantaesitys Suomessa — miksikäs ei vaikka koko maailmassa. Kaikki porilaiset kuorot ottivat sittemmin hymnin ohjelmaansa, ja useat maakunnan kuorot sitä laulavat edelleenkin Wäinö Solan sanoilla, joskin V. A. Koskenniemen Finlandia-teksti, joka on vuodelta 1940, nyt on sivuuttamassa Solan sanoittaman.

Hiljattain sain tietää, että yksi amerikansuomalaisten eturivin henkilöistä, toimittaja Yrjö Sjöblom — suomalaiselle kuorovälle hyvin tuttu nimi — on jo ennen Wäinö Solaa »tekstannut» Finlandian. Tiedossani ei ole, koska tämä on tapahtunut, ei myöskään tekstin muoto.

MARSALKKA Mannerheimilla, tasavallan presidentillä, ei varmaankaan ollut marraskuun alkupäivinä 1944 paljon mieltämistä, millä aikansa kuluttaisi. Meille määrätyt rauhanehdot olivat — on vaikeata löytää oikeata sana niiden raskautta kuvatakseni — aivotärähdyksen tavoin ajatuksen lamauttavat . . . ne vaikuttivat mahdottomilta täyttää. Siinäpä oli valtion päämiehelle ajatuksen aihetta.

Suojeluskuntain »kuolintodistuksen» — tarkoitan ylipäällikön päiväkäskyä N:o 136/16. II. 1944, jossa suojeluskuntain kunnia-päällikkö, marsalkka Mannerheim viimeisen kerran tervehti entisiä suojeluskuntalaisiaan — allekirjoittaminenkaan ei Marsalkan kynästä lähtenyt varmaan helpolla. Suojeluskunnat olivat koko olemassaolonsa ajan nauttineet Marsalkan erityistä luottamusta ja ansaitsivatkin sen, sillä ilman suojeluskuntia vapaussota ei olisi päässyt alkuunkaan, ja tuskinpa talvisodastakaan olisi tullut mitään ilman suojeluskuntien armeijalle antamaa hyvin koulutettua upseeri-, aliupseeri- ja miehistökaaderaia. Entä suojeluskuntiin niin läheisesti liittynyt Lotta Svärd -järjestö? Kaikki tämä oli liittoutuneiden valvontakomission neuvostoliittolaisen puheenjohtajan, kenraalievosti Ždanovin lokakuun 30. päivänä tekemästä vaatimuksesta lakkautettava marraskuun seitsemänten mennessä.

Mieleeni on jäänyt synkkä kuva Porin suojeluskunnan viimeisestä kokouksesta. PSM:kin oli mukana, mutta ei maittanut nyt laulu. Eikä silloin paljon luettukaan, vain järjestön lopettamiskäsky ja esikunnan laatima »testamentti», jotka molemmat hyväksyttiin hiljaisuudella. Mikäs siinä auttoi. Raskain mietteihin koteihin.

Pieni määrä PSM:n »omaisia» kokoontui vielä seuraavana sunnuntaina Ravintola Satakuntaan viettämään »vainajan» muistoa. Tunnelma tässä tilaisuudessa oli synkkä, ei kuitenkaan toivoton . . . kyllä vielä joskus lauletaankin!

Eikä varsin pitkälle laulun aloittaminen mennytkään, vain seuraavan vuoden helmikuun alkupäiviin.

»Lauluveli,

tahtotko olla mukana säilyttämässä ja edelleen kehittämässä niitä taiteellisia ja laulutoverillisia perinteitä, jotka johtamassani mieskuorossa, PSM:ssä, 25 vuoden aikana ovat olleet vallitsevina? Jos vastauksesi on myöntävä, niin saavu sunnuntaina helmikuun 4 p:nä klo 16 Ravintola Satakunnan Kallela-huoneeseen uuden porilaisen mieskuoron perustamistilaisuuteen, jossa tulee olemaan läsnä myöskin Sulasol'in pääsihteeri, lehtori Armas Saarinen ja muitakin tunnettuja kuorokihoja. Ellet jonkin esteen vuoksi voi saapua k.o. tilaisuuteen, niin ilmoita minulle ennakolta mahdollinen kuoroon liittymisesi.

Lauluterveisin
Altti Järvinen»

Olin Toivo Vanhatalon ja muiden entisen PSM:n johtomiesten kanssa perusteellisesti pohtinut uuden kuoron aikaansaamista ja saatoin toiveikkaana lähettää edellä esitetyn kaltaisen kirjeen 77 laulajaveljelleni. Kutsutuista saapui kokoukseen 59, ja siitä se käymään lähti, Porin Mies-Laulu. Muutaman päivän päästä pidetyssä ensimmäisessä harjoituksessa ilmoittautui lisää uusia laulajia niin paljon, että kuoron vahvuudeksi tuli 93. PM-L oli näin ollen alkuaan maan suurimpia mieskuoroja. Laulajia tippui vähitellen pois — pidin ehkä liian tiukkaa tahtia —, ja niin oli vahvuus jonkin vuoden päästä siinä seitsemänkymmenen paremmalla puolella, jossa se on pysynyt näihin asti.

Töihin ruvettiin heti täydellä teholla. Ensimmäinen konsertti pidettiin jo runsaan kahden kuukauden kuluttua, ja suuri menestys sillä olikin. Ahkeraa työtä on jatkunut kaiken aikaa — muutenhan ei olisi pystytty pitämään vuosittain sekä syys- että kevät-konserttia, mikä on yleensä ollut tavoitteenamme. Ja kansaa on

aina ollut tulemassa paljon konsertteihimme, niin paljon, että olemme useasti joutuneet esittämään saman ohjelman kahteen kertaan. Vierailimme ahkerasti joka puolella omaa maakuntaa ja monissa Suomen kaupungeissa ja saimme joka paikassa hyvän vastaanoton. Helsingin-konserttikin, 10. 4. 1948, sattui mukavaan aikaan. Pommituksessa pahasti vaurioitunut Yliopiston juhlasali saatiin pitkäaikaisen remontin jälkeen upeaan kuntoon juuri parahiksi meidän konserttiamme varten. Tosiaan: PM-L oli ensimmäinen kuoro, joka päästettiin uusittuun, hienoon juhlasaliin. Ja taisi laulummekin kuulua siellä tarpeeksi hyvältä, koska arvostelu ei viitannut ollenkaan salin heikkoon akustiikkaan, mikä jatkuvasti näyttää olevan arvostelijain hampaissa. Koko lailla puhtaat paperit saimme siis helsinkiläisiltä arvostelijoilta.

Näin ahkerasti hääräten pitämiemme konserttien lukumäärä kasvoi nopeasti. Ensimmäisen vuosikymmenen ajalta pari lukua: Porissa konsertteja 41, niistä 10 Kaupunginorkesterin avustamana, koko tänä aikana kaikkiaan 70 konserttia. Toisen vuosikymmenen luvut ovat koko lailla samankokoisia. Kolmannen vuosikymmenen asioista en sano mitään, koska olen sen alusta lähtien PM-L:n kunniajohtaja.

Näin monet konsertit edellyttävät tietenkin laajaa ohjelmistoa. Kahdenkymmenen vuoden aikana olemme konserttikelpoisiksi saattaneet peräti 224 laulua. Konserttikelpoisuudella en tarkoita sitä, että laulu silloin, kun se esitetään ensimmäisen kerran konsertissa, olisi valmiusasteeltaan »täyttä ainetta». Siitä voi puuttua paljonkin, mutta on hyvä, että se käy läpi ikään kuin kii-rastulen, jossa sen heikot kohdat ja puutteellisuudet paljastuvat. Seuraavalla kerralla tarjotaan korville jo paljon parempaa nautittavaa.

PM-L on laajentanut ohjelmistoaan teknisesti vaativallekin alueelle. Tarkoitan kantaattien esityksiä. Niissähän tavallisen

konserttilaulajan taito joutuu vallan uusiin koettelemuksiin. Nuotitkin näyttävät kummallisen oudoilta, pauseja tulee alin-omaa eteen, eikä niiden pituudesta ole aavistustakaan, ja mikä pahinta, orkesteri sotkee koko hyvän menon aivan sopaksi. Ajatella nyt esimerkiksi »Vapautettua kuningatarta»: kaikki menee kauniisti ja mukavasti, stemmat kulkevat käsi kädessä, hyvässä sovussa, mutta sitten yhtäkkiä tuleekin sellainen sekamelska, ettei tiedä, mihin turvautua. Vieruskaverikin vetää puuta heinää. Tämä on oikeata »ota kiinni mistä saat» -ottelua.

Tosiaan: kantaatti on aluksi outoa useimmille kuorolaulajille. Mutta sille linjalle vain PM-L:ssäkin mentiin. Ja meillä oli siihen hyvä mahdollisuus, sillä kaupunginkapellimestari Arvo Airaksinen suhtautui tähän harrastukseemme erittäin myötämielisesti ja antoi Kaupunginorkesterinsa auliisti käyttöömme. Olemme näin ollen esittäneet melkein kaikki tunnetut suomalaiset mieskuorokantaatit, luvultaan kymmenkunta, ja jonkin ulkomaisenkin. On mahdollisesti olemassa suomalaisten säveltäjien kantaatteja, joita erinäiset kuorot ovat tilanneet itsellensä, mutta ne eivät ole tiedossani.

PM-L:n toiminta on siis ollut paljon laajempaa kuin sen edeltäjän PSM:n, eikä ollut ollenkaan ihme, että kuoron rupesi vähitellen tekemään mieli mennä ulkomaillekin näyttämään, miten Porissa lauletaan. Siellä ulkonahan kaikki kuorot hyppivät vallan solkenaan sotien jälkeen. Ruotsissa ovat jo kuulemma kylästäytymässä suomalaisiin kuorovierailuihin. Me lykkäsimme ensimmäisen ulkomaisen konserttimatkamme niin myöhään kuin vuoden 1957 kesään. Suuntasimme sen Pohjois-Norjaan ja otimme sen paremminkin turistimatkana. Enimmillä laulajilla oli myös rouva mukanaan. Kaksi konserttia pidimme, Narvikissa ja Tromssassa, ja molemmissa meillä oli erinomainen vastaanotto. Isäntäkuorot olivat vieraanvaraisia, ja ahtauteen asti kansoitetuissa konserteissa vallitsi aito isänmaallinen tunnelma

— ohjelmassamme näet oli muutamia norjalaisia isänmaallisia lauluja ja omatkin sävellyksemme olivat paljolti samaa lajia. Tromssan konsertin jälkeen tuli muuan suomalainen turisti-pariskunta kiittämään minua konsertista ja sanoi laulumme johdosta niin liikuttuneensa, ettei voinut pidättää kyyneleitään, ja lisäsi vielä, että oli huomannut monen norjalaisenkin kuulijan olleen samanlaisen liikutuksen vallassa.

Toinen ulkomainen konserttimatkamme — helluntaina 1959 — suuntautui Ruotsiin, lähemmin sanoen Porin kummikaupunkiin Sundsvalliin. Teimme sen yhdessä veljeskuoromme Björneborgs Sångarbröder'in kanssa. Matkamme sai virallisen edustuksen leiman, sillä tehtävänä oli viedä Porin tervehdyksenä kaupungin viiri Sundsvalliin kaupunginvaltuuston puheenjohtajalle, ja hyvän säväyksen tervehdyksemme tekikin, koskapa saimme kaupungin tarjoamalla tuliaisaterialla hyvät ja monipuoliset trahtamentit. Yhteinen konserttimme oli täysosuma. Sen jälkeinen karonkka myös. Niin sivistäviä kuin matkat ovatkin, ovat ne myös rasittavia. Sundsvallin-matkakaan ei tehnyt poikkeusta. Rasitukset häipyivät kuitenkin taivaan tuuliin lentomatkalla Sundsvall—Pori.

Kolmannen ulkomaanmatkansa PM-L teki Länsi-Saksaan. Kesällä 1962 piti Saksan kuoroliitto (Deutscher Sängerbund) pariviikkoisia satavuotisjuhliaan Essenissä, ja näiden oikeiden suurjuhlien yhteyteen oli järjestetty myös Eurooppalaisten kuoroliittojen yhteistyövaliokunnan (Arbeitsgemeinschaft europäischer Chorverbände) konsertti, jossa esiintyivät jokaisen tähän liittoon kuuluvan kuuden maan edustuskuorot. PM-L sai kunnian edustaa Suomen Laulajain ja Soittajain Liittoa (Sulasol) tässä todellisessa suurkonsertissa. Kaiketi siellä hienossa seurassa jotenkuten pärjäsimme, koska saimme monituhantiselta kuulijakunnalta aika lämpimät suosionosoitukset. Finlandiastamme varsinkin pitivät.

Tämän matkan yhteyteen järjestimme myös omia konsertteja

neljässä kaupungissa: Velbert, Benrath (Düsseldorf), Wiesbaden ja Kreutznach. Jokaisessa paikassa — Velbert kannattaa ottaa erikseen — oli vastaanotto sydämellinen, ja isäntäkuorot järjestivät kaikkialla meille täydet huoneet, vaikka konserttisalit olivat paljon suurempia kuin meillä tavallisesti.

Ei yksin Essenin konsertti ollut meille edustusluonteinen. Sitä lajia olivat kaikki muutkin Saksassa pitämämme konsertit. Ohjelmavihkosessamme oli näet Porin kaupunginjohtajan allekirjoittama tervehdys vierailukaupunkiemme pormestareille, ja meillä oli mukanamme vielä jokin lahja kaupungille. Korkeat kihot ottivat meidät vastaan upeissa virkahuoneistoissaan kovin ystävällisesti, ja suhteet avautuivat aina välittömiksi, ikään kuin vanhojen tuttujen kesken. Moselin viini näyttää olevan aika poikaa — se »syömmen aukaisee» melkein paremmin kuin laulu.

Niin kuin nähdään, PM-L on tehnyt kaiken aikaa ahkerasti töitä. Yksin näin tiukan ohjelman läpiviemiseen en olisi mitenkään pystynyt. Tähän kaikkeen on päästy yhteisvoimin. Minulla on ollut hyvää apuväkeä ja paljon. Tässä varajohtajalista: K. J. Penttinen, H. Fr. Nikki, Joel Itäkylä, Jussi Laakso ja Insar Uoti. Erkki Hakkiluoto on useat vuodet ollut rinnallani toisena johtajana, ja hänen hallussaan on PM-L:n johto ollut vuoden 1965 helmikuun alkupäivistä lähtien.

TOUHUTESSANI monta vuosikymmentä kuorojen kanssa olen päässyt joko »aatteelliseen» tai henkilökohtaiseen tuttavuussuhteeseen usean mieskuorolaulujen säveltäjän kanssa. YL:n aikoinani laulatti Klemetti meillä pääasiassa Genetziä, Kuulaa, Madetojaa, Palmgrenia, Sibeliusta ja Törnuddia, mutta he olivat jo silloin vanhempaa säveltäjäkaartia, joten meikäläiselle ei tietenkään tullut mahdollisuutta päästä näkemäänkään näitä kuului-

suuksia. Toivo Kuulan tapasin kyllä kerran öisellä Espiksellä, ja jokin tilaisuuteen sopiva vuorosana siinä vaihdettiin — niin vieraita kuin oltiinkin. Selim Palmgren tästä vanhasta kaartista oli ainoa, jonka kanssa myöhemmin — saatuani Porissa jonkinmoista kuoronjohtajan nimeä — tulin hyväksi tuttavaksi.

Muistanpa alkuajoilta erään tapauksen.

Mielin Selim Palmgrenilta jotakin uutuutta PSM:n Helsingin-konserttiin, mutta arkailin kääntyä hänen puoleensa. Tiesin varajohtajani Lauri Lautsian Palmgrenin hyväksi tuttavaksi ja pyysin siis häntä välittämään asiassa ja selittämään, että uuden laulun tulisi olla tekstiltään isänmaallinen ja että se sävellyksenä saisi olla kuorolta koko lailla vaativaakin sorttia. Pian saimmekin uutuuden — se oli Larin Kyöstin tekstiin sävelletty »Taiston tiellä» —, mutta sepä osoittautui heti ensinäkemältä kuorolle tuhottoman vaikeaksi. Sovittiin Lauri Lautsian kanssa, että hän lähettää sävellyksen takaisin Palmgrenille ja pyytää häntä vähän helpottamaan urakkaamme. Ei vienyt montakaan päivää, kun saimme Palmgrenilta uuden sävellyksen, joka oli tehty PSM:n »mitan mukaan» ja sille omistettu. Niin hyväntahtoinen oli porilainen Selim Palmgren. »Taiston tiellä» sai konsertissamme hyvän menestyksen.

»Nuoremman polven» säveltäjistä mainitsen ensimmäisenä Väinö Haapalaisen, monitahoisen muusikon, jonka lauluja kuoroni ovat laulaneet kenties enemmän kuin kenenkään muun säveltäjän. Hän lähetti minulle tuon tuostakin »lämpymäisiä», jotka kaikki olivat käyttökelpoisia — ne kun olivat todellisen mieskuoroasiantuntijan työtä. Hänen poikansa — Väinö I. Haapalaisen j:r, säveltäjän ja Reposan kanttorin — muutamia lauluja olen myös kuorollani laulattanut. Hänen kolme Nortamolaulun sovitustansa ovat varsin käyttökelpoisia.

Leo Härkönen jos kukaan tuntee hyvin mieskuoroasiat. Hänen uutuuksistaan olen laulattanut monia, mm. kolme orkesterisäestyksellistä kantaattia.

Eino Linnalan muutaman uuden sävellyksen olen niin ikään hoitanut kantaesitykseen.

Sulho Rannan mainitsin jo aikaisemmin PSM:n kunnialaulun säveltäjänä. Jonkin hänenkin laulunsa kantaesittäjäksi on minulla ollut kunnia päästä.

Kalervo Tuukkasen kulttuuriolympialaisissa hopealla palkitun Karhunpyynti-nimisen kantaatin — Aleksis Kiven teksti — otin kuoroni ohjelmaan tietääkseni ensimmäisenä koko maassa . . . pois se minusta, että kerskuisin muuten sen esityksellä. Tuukkasen säveltämä, erityisen onnistunut Isänmaallinen sarja, orkesterisäestyksellinen sekin teos, on ollut monen arvo-konserttimme vetonumerona, Helsingissäkin.

Tässä ne olivatkin minun eniten suosimani säveltäjät. Totta kai olen kuoroillani laulattanut paljon, paljon muutakin suomalaista mieskuorotuotetta, mutta runsaasti on nuottivarastooni kertynyt myös sellaista sävellystä, joka — ikävä sanoa — ei ole löytänyt armoa edessäni.

KUN monen vuosikymmenen aikana olin johtanut »porilaisiani» ja heidän kanssaan konsertoinut maan ristiin rastiin, tulin tuntemaan meikäläisen mieskuoroväen aika perusteellisesti, ja myös se tuli tuntemaan minut . . . jos ei nyt perusteellisesti, niin kuitenkin sen verran, että valitsivat minut vuoden 1951 alusta Mieskuoroliiton puheenjohtajaksi. Vaali tuli minulle suurena yllätyksenä. Yritin kyllä rimpuilla vastaan, mutta mikään ei auttanut. Olen nyt ollut liiton keulakuvana seitsemäntoista vuotta ja yrittänyt jo pitkät ajat päästä siitä eroon. Hellä luonteeni on kuitenkin aina tullut väliin, ja niin on korkea »virkani» vain säilynyt. Viime keväänä vasta sain »eron ja eläkkeen».

Tähänkin ajanjaksoon on mahtunut monenlaista ilmaa. On joskus tahtonut pyrkiä mieleen epäily koko kuorotyön oikeutusta ja tarpeellisuutta kohtaan. Kymmenisen vuotta sitten suo-

malaista kuorotoimintaa, varsinkin mieskuoroja vastaan tehdyt hyökkäykset olivat joskus voimakkaitakin, mutta taisi paljosta porusta tulla kovin vähän villoja. Kun menivät niin pitkälle, että tekivät mitättömäksi Heikki Klemetin, Suomen kuorolaulun suurmestarin ja uudistajan, työn! Kaikenkarvaisten partaniekkojen ja takkutukkien suurena tavoitteena näytti olleen lopettaa koko Suomen kuorolaulu, mutta onneksi kuumenneet kopat jäähdyttyään unohtivat koko asian, ja niin olemme rauhassa saaneet jatkaa työtämme.

Toiselta puolen: mieleni on sanomattomasti ilahtunut, kun olen nähnyt sen kehityksen, jonka monet suomalaiset kuorot, mieskuorotkin, ovat läpikäyneet viime vuosina. Olen melkein ylpeänä seurannut esimerkiksi YL:n nousua mieskuorojemme kärkeen. Ja olen röyhisteltyt rintaani, kun olen muutaman kerran aivan vierestä seurannut kuorojemme menestyksellistä kilpailua suurilla pohjoismaisilla laulujuhilla. Vaikka varsinainen kilpailu tällöin ei ollutkaan kysymyksessä, tuli kuitenkin verranneeksi eri maiden kuoroja toisiinsa, ja kyllä vain omat pojat usein siinä pisimmän korren vetivät. Sen myönsivät monet puolueettomat asiantuntijatkin.

Entä mitä tietää se, että tämän tästä saamme lukea lehdistä suomalaisten kuorojen hyvistä sijoittumisista suurissa eurooppalaisissa kuorokilpailuissa? Se tietää sitä, että kuorojemme taitteellinen taso on hyvässä maineessa ja että Suomen nimi tällä alalla pitää kutinsa kontinentillakin.

Mieskuoroliiton puheenjohtajana olen jonkin kerran joutunut aika arvokkaallekin paikalle. Oli siinäkin itserakkauteni esille pääsemisessä pitelemistä, kun sain ojentaa liiton kunniamerkin tasavallan presidentti J. K. Paasikivelle. Meillä oli syksyllä 1955 liiton kymmenvuotisjuhlat Helsingissä, ja kuoromiehiä oli sinne kokoontunut lujasti kautta maan, taisi olla tuhatkunta. Presidentti Paasikiven 85-vuotispäivä sattui olemaan juuri niihin

aikoihin, ja me hankimme luvan mennä laulutervehdykselle Linnaan, koska halusimme laululla osoittaa kunnioitusta tasavallan päämiehelle, jonka tiesimme pitävän musiikista, erityisesti laulusta. Olimme etukäteen hankkineet luvan kunniamerkkimme antamiseen, ja minun tehtäväni oli merkin kiinnittäminen presidentin takin kauluskäänteeseen. Hermostuksissani tunaroin siinä hetkisen, mutta kun asia oli valmis, presidentti sen kun sanoi herttaisesti jotenkin näin: »No, sopipas se siihen sentään.» Hän näytti pitävän kunnianosoituksestamme ja osoitti sen kiitospuheessaan. Jos olisin saanut tilaisuuden kahdenkeskiseen keskusteluun, niin olisin hyvin voinut suositella itseäni sanomalla hänelle, että minulla on ollut kunnia olla oppilaana samassa koulussa, jossa hän oli aikoinaan ollut laulunopettajana. Olen nimittäin kuullut J. K. Paasikiven olleen Lahden Yhteiskoulussa väliaikaisena laulunopettajana joskus viime vuosisadan lopulla, siis ennen kuin minä siihen kouluun menin.

Suomalaiset kuoroliitot ovat viime aikoina olleet vilkkaassa yhteistoiminnassa vastaavien ulkomaisten liittojen kanssa. Varsinkin Skandinaviaan meillä on paljon asiaa, aina Islantia myöten. Mieskuoroilla on pian jo viisitoista vuotta toiminut yhteispohjoismainen laulajaliitto (Nordisk Sangerförbund), jonka hallitus ainakin kerran vuodessa kokoontuu keskustelemaan ja päättämään yhteisistä kuorolaulua koskevista asioista. Suuriin valtakunnallisiin laulujuhliin kutsutaan aina edustuskuorot kaikista Pohjoismaista, ja »näin kun yhdessä ollaan, niin tullaan tuttaviks». Jopa valtakunnan päämiesten kanssa tässä ollaan niin tuttavias, että ovat tulleet meikäläisiä oikein kädestä pitäen morjestamaan. Tanskan Frederikiä ei sovi ihmetellä — hänhän on hyvin tunnettu musiikinharrastaja, kapellimestarikin — eikä myöskään Ruotsin Gustaf Adolfin, joka kruununprinssinä ollessaan oli Svenska Sångarförbundetin puheenjohtaja. Heidän läsnäolonsa laululiittojen juhlilla ei siis ole mikään ihme, mutta

se on jo huomion ansaitseva kohteliaisuus, kun korkeat kuninkaas lähtevät kierrokselle tervehtiäkseen ulkomaisia kutsuvieraita. Ruotsin kuningas tuli kerran suuressa säveljuhlassa Skansenilla tervehtimään meitä suomalaisia edustajia, lehtori Armas Saarista ja minua, ja haki meidät esille kolmannelta tai oliko peräti neljänneltä tuoliriviltä saakka. — Norjan Olavikin on kuoroliiton, Norges Landssangerforbundin suojelija.

Niin ikään Keski-Eurooppaan suomalaisilla on hyvät suhteet. Aikaisemmin jo tuli mainituksi AGEK, jonka välityksellä meille on auennut mahdollisuus päästä mukaan korkeatasoisiin euroopalaisiin konsertteihin ja laulujuhliin, todellisiin festivaaleihin. Kun me lisäksi mainitun keskusliiton välityksellä olemme tuttavuussuhteessa tämän liiton kuoroihin, niin käy meikäläisten kuorojen ulkomaisten konserttimatkojen järjestely entistä paljon helpommin. Siitä vain pitäkäämme huoli, että ulkomaisille matkoille menevät kuoromme ottavat tarkasti huomioon sen, että edustavat Suomea.

LAULU- ja muissa musiikkipuuhissa kun olen hääräillyt näinkin paljon, olen joutunut antamaan »virkojeni» puolesta monenkaltaisia todistuksia ja lausuntoja. En ole ollut kovinkaan utelias ottamaan selvää tällaisten papereitten tekemästä vaikutuksesta. Eräs todistuksen saaja on minulle kuitenkin moneen otteeseen jälkeenpäin osoittanut kiitollisuuttaan »ajatuksin, puheihin ja töin». Jäljennän todistuksen tähän:

T o d i s t u s

Tietäen, että varatuomari Eino Untamo Juusela, saatuaan kiertokoulutodistukseensa veisuun arvosanaksi 1 (kysymyksessä oli nelijärjestelmä), siitä alkaen on tuntenut tulleen musiikkialisten lahjojensa puolesta perin väärin ymmärretyksi ja koko

kuluneen pitkän ajan kärsinyt tämän johdosta huomattavia sielullisia tuskia, olen hänet tänään, siinä tarkoituksessa, että hän vihdoin vapautuisi tästä painajaisluonteisesta mielteestä, ottanut julkiseen kuulusteluun hänen musikaalisten lahjojensa todelliseksi selvittämiseksi ja saan tämän kuulemani perusteella todistaa, että varatuomari Eino Untamo Juusela on minulle sooloesityksenä laulanut kansanlaulun Iitu-tyttö osoittaen huomattavaa musikaalista lahjakkuutta erittäinkin mitä tulee laulun esitykselliseen puoleen samoin kuin sävellajista toiseen siirtymiseenkin (modulatio), minkä kaiken huomioonottaen katson hänen ansaitsevan musikaalisten lahjojensa arvosanaksi kenties aina kolmoseen asti edellämainittua nelijärjestelmää eli toisin sanoen: non sine laude — törkeätä lievempi.

Porissa elokuun 15. p:nä 1948

Altti Järvinen

(sinetti)

Varatuomari Eino Untamo Juusela on nykyisin Porin kaupungin oikeuspormestari, ja hän on minulle vakuuttanut ei olevansa ollenkaan varma, vaikka edellä mainittu todistus — jota hän ei ollut liittännyt viran hakupapereitten joukkoon — olisi pelkällä olemassaolollaan vaikuttanut edullisesti hänen virkänimitykseensä.

TEKEE mieleni pistää tähän joitakin juttuja kuorotyön lomasta. Oli ollut PSM:n konsertti ja sen jälkeen karonkka Kauppa-seurassa. Aika oli kulunut hyvin, ei ollenkaan arvellessa, vaan rattoisassa seurustelussa, kenties vähän pikkutuntien ohii. Arvo Valio — valioluokan ensi basso ja kuoron sihteeri — päätteli, että hän saattaa autolla hyvän stemmakaverinsa H. Fr. Nikin kotiin Ulvilan Vanhaankylään, yhdeksän kilometrin päähän,

mutta hän tulikin vahingossa sanoneeksi kuljettajalle: »Turkuun.» »Kiitos!» sanoi taksi ja niin lähdettiin. Moottorin kehräys oli kuin univirttä, ja — hetkinen vain — kaverukset nukahtivat.

Molemmat matkustajat heräsivät suurin piirtein samoihin aikoihin, katsahdivat toisiinsa ja sitten eteenpäin, ja toinen kysyi kuljettajalta, että »mikäs kirkon torni tuolta näkyy».

»Se on tuomiokirkko.»

»Minkä kaupungin?»

»Turun.»

»Miten se tänne näkyy?»

»Miksei näkyisi, mehän tullaan juuri Turkuun.»

»Turkuun! Kuinka niin? Kuka tänne on käsenyt ajaa?»

»Herra itse käski Kauppaseuran edestä lähdeettäessä.»

Siinä oltiin Turun torilla, frakki niskassa, aamuvarhain. Ajassa oli kyllä kuluttamista. Voi sanoa, että aamupäivä meni päätä käännellessä, mutta ravintoloiden avattua ovensa aika lähti luistamaan paljon liukkaammin.

Illan suussa olivat stemmakaverit kumpikin kultaisessa kodissaan.

Toinen juttu on tällainen.

Olin erään lauluveljeni kanssa ollut jonain kevättalven lauantaana edustamassa kuoroamme vaasalaisen mieskuoron »Pohjan-Miehet» juhlakonsertissa ja olimme palaamassa juhlista hilpein mielin seuraavana päivänä, sunnuntaina, linjurilla kotiinpäin. Kristiinankaupunkiin saavuttaessa kuljettaja ilmoitti, että nyt tuli puolen tunnin pysähdys. Samalla hän lisäsi, että autopysäkin välittömässä läheisyydessä oli ravintola. Tämä oli meille hyvä uutinen. Oli sattumalta juuri se hetki päivästä, jolloin kristiinankaupunkilaiset olivat palaamassa kirkosta, ja meidän mieleemme juohtui, että nyt olisi sopiva tilaisuus osoittaa kiittollisuutta sille linjuriyleisölle, jonka kanssa meillä oli ollut kovin hauska matkustaa. Niinpä me kutsuimme koko joukon

kuljettajan osoittamaan ravintolaan kirkko-oluelle. Olimme aluksi ajatelleet tarjota kahvit, mutta luovuimme siitä ajatuksesta, koska muistimme kahvin olevan sangen kallista ravinto-
loissa, oluen sitä vastoin sangen halpaa.

Koko linjuriväki, kuljettajaa lukuun ottamatta, noudatti koh-
teliasta kutsuamme. Tarjosimme kaksi kierrosta — olutpullot
olivat siihen aikaan $\frac{2}{3}$ litran vetoisia —, ja meillä kaikilla, sekä
vierailla että isännillä, oli hauskaa. Meiltä tiedusteltiin tarkkaan,
keitä olimme, mutta emme paljastaneet henkilöllisyyttämme.
Sanoimme vaatimattomasti olevamme tavallisia porilaisia lau-
lajia. Vieraamme kiittivät ja ylistivät meitä.

Osoituksena siitä, kuinka merkillisiä teitä kohtalo laulajaa
kuljettaa, kerrottakoon seuraava tapaus.

Oikea laulajaveli ammatiltaan sahan isännöitsijä, oli saatta-
nut hyvän stemmakaverinsa kotiin Vanhaankylään jostakin
konserttikaronkasta ja oli palaamassa jalkapatikassa kotiinsa
kaupunkiin. Matka on maantietä pitkin jalkaisin kuljettavaksi
aika pitkä, ja niin kulkija päätti lyhentää taivaltaan oikaise-
malla Harjunpään juopaa (jokea) pitkin. Juopa oli keväisestä
ajasta huolimatta vahvassa jäässä ja kesti vielä hevosen vetä-
män kuormankin. Väsymys tahtoi väkisin vallata kulkijan, ja
niin hän pyysi ohi kulkevalta heinäkuorman ajajalta päästä
kuorman päälle istumaan lepuuttaakseen väsyneitä jäseniään.
Sopihan se. Laulaja istui korkealla heinien helmassa konsertti-
puvussa, frakissa, tietenkin palttoo yllään ja silinteri päässään.
Aika oli kulunut huomaamatta niin pitkälle aamua kohti, että
työväkeä meni sahalle juuri samaa juopaa myöten ja samaan
aikaan kuin sahan isännöitsijä oli palaamassa konserttimatkalta
kotiinsa, joka oli sahan välittömässä läheisyydessä. Työläiset
tervehtivät kohteliaasti esimiestään, joka silinteriään kohotellen
vastaili samalla tavalla tervehdyksiin sieltä heinäkuorman päältä.

Jyväskylän laulujuhlista kesällä 1954 on jäänyt mieleeni seuraava tapahtumasarja.

Pääjuhlapäivän aamuna tapasin kadulla H. Fr:n, joka oli väsyneen näköinen ja pahoitteli kovin, että »tuli valvotuksi melkein koko yö ja nyt on vähän huono olo, mutta pahinta on, että meidän poika tulee Jyväskylän juhlille juuri näihin aikoihin, koska on YL:n kesäkiertueessa, joka on täällä tuossa paikassa ja nyt se poika näkee minut tällaisessa kunnossa».

Jatkoin matkaani, ja eikös vastaani tullut H. Fr:n poika, joka oli väsyneen näköinen ja pahoitteli kovin, että »tuli valvotuksi koko yö, kun YL:n kesäkuorolla oli konsertti Sysmässä ja ne pahuksen hitaat hämäläiset pitivät karonkassa niin kiirettä, että on pää vieläkin vallan sekaisin, mutta pahinta on kuitenkin, että minun pitäisi juuri näihin aikoihin tavata isä ja äiti täällä ja he näkevät rakkaan poikansa tällaisessa kunnossa».

No, isän, äidin ja pojan kohtaaminen sattui sopivasti niin, että minäkin olin paikalla. Ei paljon puhuttu. Annettiin katseitten puhua. Sen verran toki keskusteltiin, että isä ja poika vähin sanoin pysyivät toisiltaan anteeksi. Äiti tähän:

— Noin kohteliaita ne meen miehet on, kun pyytävät noin anteeksi toisiltaan.

KOKO Porissa oloni ajan olen yritelty harrastaa myös kamari-musiikkia. Minulla onkin ollut suuri onni saada mukaani tähän nähdäkseni vähitellen katoavaan musiikintekomuotoon erittäin taitavia ja innostuneita soittokavereita, jopa ammattilaisiakin. Pian Poriin tuloni jälkeen sain kokoon trion, jossa pianistina oli Eric Alruni Wilkman, viuluniekkana Yrjö Tuukkanen ja minä yrittelin selloni kanssa. Eric Wilkman oli konttorimieheksi harvinaisen kätevä pianisti, rupesi yhtäkkiä kuitenkin harrastamaan laulua — hänellä oli kaunisointinen tenori —, ja parin, kolmen vuoden päästä hänen nimensä oli Helsingin Ruotsa-

laisen Teatterin palkkalistoilla. Pojasta oli tullut operettisankari. Myöhemmin hän siirtyi Ruotsiin, saavutti siellä hyvän menestyksen ja jäikin sinne. Yrjö Tuukkanen on Porin poikia, soitti Helsingissä Kajanuksen Filharmonisessa orkesterissa toista viulua, oli siis ammattimuusikko, mutta siirtyi konttorialalle ja lopulta tuli kotikaupunkiinsa hoitamaan kahtakin virkaa, ammattikonttoristin ja -muusikon. Hän on ollut ja on vieläkin uskollisimpia soittotovereitani.

Tämä trio ei ollut pitkäaikainen, yksitalvinen vain, sen kaksi jäsentä kun sai muualta leveämmän leivän, ja minä sain odottaa kolmisen vuotta, ennen kuin sain sopivaa soittoseuraa itselleni. Mutta minun kannattikin odottaa. Se trio — Lauri Lautsia piano, Toivo Vanhatalo viulu ja minä sello — joka v. 1920 aloitti soittonsa ja jatkoi sitä keskeytymättä ja tosiaan uutterasti yhdeksän vuotta, oli kokoonpanoltaan maamme harvinaisimpia. Sattumalta kun sattuu, yhdessä pienessä kaupungissa — Pori oli silloin vajaan kahdenkymmentuhannen asukkaan kaupunki — lyöttäytyy yhteen kolme lääkäriä — minä tosin hammaslääkäri — ja muodostaa trion, jonka maine pian tahtoo levitä kotikaupungin ulkopuolellekin.

Niin kuin sanottu, yhdeksän vuotta saimme soittaa yhdessä. Syksyllä 1929 Lauri Lautsia poistui joukostamme sydänhalvauksen kohtamana, ja trio jäi orvoksi, ilman pianistia. Koetimme Toivo Vanhatalon kanssa saada trion jatkumaan edes jollakin tavalla ja saimme pianistiapua milloin mistäkin. Enimmäkseen meillä oli rouva Alfhild Lindroos pianistina, usein myös rouva Kerstin Karsten. Lauri Lautsian kuoleman jälkeen emme kylläkään pystyneet pitämään harjoituksia likimainkaan niin ahkerasti kuin ennen. Vuodesta 1941 alkaen on rouva Eeva Nuorsaari, tyttäreni, ollut pianistina, ja hänen mukaansa tulonsa jälkeen trio on toiminut säännöllisesti. Muutaman kerran meillä oli pianistina pankinjohtaja Arvo Tirinen, joka asui täällä v. 1944. Samana vuonna muutti Poriin yli-insinööri K. I. Levanto, inno-

kas viulunsoiton harrastaja, ja silloin lisäsimme trioomme toisen viulun. Saimme näin kokoon pianokvartetin: pianistina Eeva Nuorsaari, ensimmäinen viulu Toivo Vanhatalo, toinen viulu K. I. Levanto — väliin vaihtoivat viulut osiaan — ja minä sellistinä. Tohtori Vanhatalo kuoli, hänkin sydänkohtaukseen, keväällä 1948. Hänen jättämänsä tyhjän pultin yhtyeessämme täytti melko pian viulutaiteilija Yrjö Tuukkanen — varhaisimpia soittokavereitani —, joten kvartetti nyt oli seuraava: Eeva Nuorsaari, Yrjö Tuukkanen, K. I. Levanto ja minä. Vuodesta 1957 alkaen aina vuoteen 1966 saakka yhtyeemme oli tämän muotoinen: Eeva Nuorsaari, konserttimestari Hariton Djakonowski viulu, Yrjö Tuukkanen alttoviulu, sekä minä. Tämä yhtye on Pori-kvartetti -nimisenä useasti esiintynyt julkisestikin, mm. Yleisradion sekä yleis- että maakuntaohjelmassa. Konserttimestari Djakonowskin muutettua paikkakunnalta yhtye on jälleen alkuperäisessä muodossaan, pianotrio.

Olen näin tullut harrastaneeksi kamarimusiikkia suurin piirtein koko Porissa oloni ajan, runsaasti viisikymmentä vuotta. Se on antanut minulle paljon, ja olen kovin kiitollinen soittotovereilleni, jotka ovat innostuneina ja kärsivällisinä olleet valmista massassa sanoinkuvaamattoman onnellisia hetkiä elämäni.

Minun sallittaneen kertoa vähän enemmän Porin Musikaalisen Triosta. Lyhempi nimi olisi Porin Trio, asiallisempi taas Porin Lääkärित्रio, mutta kyllä me trion jäsenet pidimme mieluisimpana ensiksi mainittua muotoa, siis Porin Musikaalinen Trio, kukin sana vielä suurella alkukirjaimella.

Toivo Vanhatalon tultua v. 1920 lääkäriksi Poriin — me olimme Lauri Lautsian kanssa olleet Porissa siihen mennessä useita vuosia — meidän perheemme juontuivat aika kiinteään seurusteluun keskenään, ja niinpä me kerran äkkäsimme, että yhtä hyvin kuin kulutimme vapaat iltamme turhaan turisemiseen, saatoimme ruveta soittamaan trioa. Siitä se käymään lähti.

Alun pitäen soitimme hyvin ahkerasti ja säännöllisesti. Meillä oli tiistai vakinainen harjoitusilta, emmekä me mitään muuta puuhaa itsellemme siksi illaksi suvainneet. Kun yleensä huomaisimme minkä illan tahansa vapaaksi, panimme heti trion pysyyn. Harjoitukset kestivät tuntikausia yhteen mittaan, joskus aamuyöhön asti. Niin me sitten vuosien mittaan kahlasimme läpi sängen laajan ohjelmiston. Siinä oli helppoa, jos oli vaikeampaakin teosta. Rajatapauksena jälkimmäiseen suuntaan on kenties pidettävä Toivo Kuulan Trio — siitäkin yritimme saada osia selväksi. Soitimme paljon alkuperäistrioja: Beethovenia, Haydnia, Mendelssohnia, Weberiä, Reissigeriä . . . ja mitä ne kaikki mahtoivat ollakaan. Kolusimme ns. dramaattiset ja sinfoniset kokoelmat, monet trioalbumit, yleensä monipuolisen ja runsaan ohjelmiston sekä alkuperäistuotteita että sovituksia. Olipa meillä mahdollisuus vaihteen vuoksi liittää trioomme vokaalimusiikkiakin. Tohtorinna Ulla Lautsia oli näet nähin aikoihin soreääninen sopraano, ja useasti hän sai luvan olla meidän solistinamme. Erityisesti ovat tästä ohjelmalajista jääneet mieleeni Beethovenin Skottilaiset laulut — perin hienoja juttuja, joita en ole minkään muun yhtyeen kuullut esittävän. Vielä monipuolisempaa vokaalimusiikkia syntyi, kun Lauri Lautsia ja Toivo Vanhatalo kauniine tenoreineen lähtivät mukaan. Mm. Mendelssohnin duetot kuuluvat tällöin jommoisiltakin.

Triomme soitti enimmäkseen vain perhepiirissä, tämä piiritosin käsitettynä tavallista laajemmaksi. Jos lähdimme vieraisille perheeseen, jossa tiesimme olevan pianon, niin aina otimme »nuotit ja harput» mukaan — avosiipppojamme sanoimme harpuiksi, rohkeasti vain. Trio oli niin yksimielinen, että emme paljonkaan lähteneet visiitille, ellei kaikkia kolmea perhettä kutsuttu. Näin tulimme noihin aikoihin soittaneeksi useassa porilaisessa perheessä, eniten tietenkin Hj. Nortamon luona, ja hänestä ilman muuta tulikin trion henkinen isä ja suojelija. Radiossa esiinnyimme tietysti myös, aina kun vain pyydettiin.

Tämä oli sitä radion alkuaikaa, jolloin studiona oli kultaseppä Ilmari Sahan koti. Myös Nortamo esiintyi tällöin radiossa jaarituksineen. Esiintymisistä puheen ollen mainitsen Nortamon perustamien Satakunnan Kirjallisen Kerhon ja Satakunnan Lääkäriyhdistyksen saaneen triostamme vakinaisen ohjelmansuorittajan kokouksiinsa.

Vaikka Porin Musikaalinen Trio vuosien kuluessa soitti hyvin paljon, niin harvoin se sittenkin esiintyi julkisissa juhlissa. Keran — olisiko ollut siinä 20-luvun puolivälissä — meitä pyydettiin soittamaan Euran Nuorisoseuran taloon. Kysymyksessä oli muistaakseni Satakuntalaisen Osakunnan kesäjuhlien yhteyteen järjestetty yleisöjuhla. Suostuimme pyyntöön ja niin soitimme — en enää voi muistaa ohjelmaamme. Yleisön joukossa oli myös tohtori Bertel Ahlström, Kauttuan herra, mukanaan eräs hänen luonaan kesälomaansa viettävä itävaltalainen pianistiprofessori, ja näiden arvovaltaisten musiikin ymmärtäjien — tohtori Ahlströmin harrastuspiiriin kuului muiden taiteiden ohella myös musiikki — läsnäolosta oli meille soittajille vällan ihmeelliset seuraukset. Esiintymisemme jälkeen tohtori Ahlström tuli kiittelemään meitä ja sanoi sen itävaltalaisen toverinsa olleen soittomme johdosta melkein pä haltioissaan — oli ensiksi luullut meitä jopa ammattimuusikoiksi —, mutta oli säälitellet meidän heikkoja instrumenttejamme ja kuvitellut mielessään, että kuinka hyvin nuo pojat soittaisivatkaan kunnan soittimilla. Tohtori Ahlström painoi nämä sanat tutkistellen sydämeensä, ja jonkin ajan kuluttua hän ilmoitti kustantavansa meille paremmat soittimet.

Kävi niin kuin seuraa.

Tohtori Ahlström tiesi nüihin aikoihin Saksassa mainostettavan vahvasti ns. Koch-jousisoittimia, viuluja ja selloja, joiden piti olla kerrassaan italialaisten mestarituotteiden arvoisia. Hän ryhtyi järjestämään meille näitä kehuttuja soittimia. Viuluja olikin saatavissa, ja Toivo Vanhatalo sai itselleen Koch-viulun,

mutta sellojapa ei ollut. Onneksi minulle! Osoittautuivat näet nämä Koch-soittimet aika tavallisiksi laadultaan, eivät läheskään mestarituotteiksi. Sello, arvokas Ruggieri-kopio, jonka tohtori Ahlströmin lahjoittamana Tauno Hannikaisen välityksellä sain, on tosiaan laatusoitin. Toivo Vanhatalo ei kauan Kochiaan soitellut, vaan hankki toisen ja paremman, jonkin ajan kuluttua vielä kolmannenkin, senkin entistä ehomman. Myös trion pianisti Lauri Lautsia sai itselleen uuden upean soittimen, Steinway-flyygelin tohtori Ahlströmin lahjana.

Minun sellon saamiseni ei kyllä ollut niin mutkaton kuin äsken sanomastani voisi päätellä. Kun Koch-selloja siis ei ollut saatavissa, käännyin tohtori Ahlströmin puoleen ja sanoin, että mikäs nyt neuvoksi. Hän sanoi puolestaan, että »koeta nyt hankkia itsellesi sello, mistä saat, minä kyllä sen kustannan, mutta pidä huoli siitä, että saat hyvän instrumentin, maksoi sen kuin maksoi». Käännyin mielestäni parhaan asiantuntijan, sellotaiteilija Tauno Hannikaisen puoleen — hän oli niihin aikoihin ensimmäisiä sellistejämme —, ja hän sanoi, ettei niitä hyviä selloja niin vain ollut tarjolla, mutta lupasi kuitenkin tehdä parhaansa saatuaan sellaisesta kiinni. Jonkin ajan kuluttua hän ilmoittikin keksineensä hyvän sellon, mutta piti sen hintaa vähän korkeana, sanoi sen maksavan peräti 20 000 markkaa.

»Ohoh, paljonpa onkin. Koeta tinkiä, minä näet maksan käteisellä.»

Heti tipahti hinnasta pois kymmenen prosenttia, ja niin hinnaksi sovittiin 18 000 markkaa. Se oli sen ajan rahaksi aika setelitukko, pikku talon hinta.

Sello tuli minulle huolellisesti pakattuna, ja minä heti yrittämään kiinni tohtori Ahlströmiä saadakseni rahat sellon maksamiseen. Mutta minulla oli huono tuuri. Kauttualta sanottiin tohtorin olevan ulkomailla ja viipyvän siellä vielä lähes kuukauden. Ja minä kun olin luvannut maksaa heti käteisellä! Mikäs muu nyt eteen kuin vanha konsti, vekseli. Sain narratuksi jon-

kun hyvän kaverin siihen asettajaksi, ja joku pankinjohtaja luotti sen verran viattomalta näyttävään naamaani, että luovutti minulle kuukaudeksi 18 000 markkaa. Minä lähetin tietysti rahat kiireen kaupalla Tauno Hannikaiselle. Taisin kiittääkin häntä hyvän kaupan välittämisestä.

Totesin, ettei aika muulloin kulu niin nopeasti kuin vekselin lankeamispäivää odotellessa. Se kuukausi livahti pian ohi. Sain tietää tohtori Ahlströmin palanneen kotiin. Minä kiireesti Kauttualle. Se oli helmikuinen pakkassunnuntai — iltapäivä — ja olin tietysti vähän hermostuksissani. Pelkäsin näet, että mah-toikohan nyt tulla hankituksi liian kallis sello. Röyhistin kuitenkin itseni ja vähän niin kuin kiertäen kaartuen rupesin juttelemaan, että olin saanut sitten sen sellon.

— Älä, saitko hyvän?

— Kyllä se on hyvä.

— Mitä merkkiä?

— Ruggieri-kopio. Vähän kallis se kyllä oli.

— No, mitä se maksoi?

— Sen hinta oli kaksikymmentä tuhatta, mutta tingin sen kahdeksaantoista tuhanteen.

Tohtori Ahlström otti soittokellon — hän oli sairaana, makuulla influenssassa — ja soitti, ja pienen hetken kuluttua tuli sairaanhoitajatar.

— Neiti, antakaas tuo šekkipihko tuolta pöytälaatikosta minulle.

Ja niin hän kirjoitti jotakin siihen šekkiin ja antoi sen minulle.

— Nosta rahat Pohjoispankista ja rupea ahkerasti soittelemaan hyvää selloasi.

Näin puhui mesenaatti.

Uskokoon ken haluaa, mutta olin jonkin verran iloinen poika silloin.

Minun piti asian toimitettuani lähteä heti kotiin, mutta mitäs siitä lähdöstä tuli. Juttu lähti luistamaan — musiikista pääasiassa

puhuttiin —, ja sitä juttua riitti myöhään iltaan . . . ja loppujen lopuksi jäin yöksi Kauttuan kartanoon.

Sattui sitten kotimatalla aikaisin seuraavana aamuna pieni kummelluskin. Kartanon kuski lähti minua kyyditsemään hevosella Peipohjan asemalle; minun piti ehtiä Poriin lähtevään aamujunaan. Niin kuin äsken sanoin, oli kylmä helmikuinen ilma, ja minut pakattiin aika roimaan susiturkkiin, jotten vain matkalla kylmettyisi. Nukahdin siinä hyvän olon tunnelmissa lämpöisessä reessä istuessani ja heräsin vasta Peipohjan asemalla, mutta kauhistus — lakitta päin. Oli se susiturkin juhlallinen kaulus kuohuttanut minun aivan uuden kriminnahkalakkinani päästäni, ja se lakki oli varmaan pudonnut johonkin maantielle, koskei sitä mistään löytynyt, ei koko Peipohjasta. Kuskini oli kerrassaan gentlemanni mieheksi ja luovutti minulle oman karvalakkinsa lainaksi, jottei minun tarvinnut kananvarkaana tulla kotiin. Panin seuraavan päivän Satakunnan Kansaan ilmoituksen lakin katoamisesta ja sain kuin sainkin jo sitä seuraavana päivänä hyvän lakkinen takaisin. Kaikki asiat olivat taas hyvässä järjestyksessä.

Tohtori Bertel Ahlström oli oikealla mesenaatin teollaan, lahjoittamalla triollemme hyvät »pelit», osoittanut arvostavansa triomme erittäin korkealle, ja siitä oli ilmauksena myös hänen kutsunsa tulla esittelemään hänelle uudet soittimet hänen kotiinsa Kauttuulle. Lauri Lautsian oli tietysti mahdotonta ottaa mukaansa hienoa Steinwaytaan. Hän joutui soittamaan kartanon flyygelillä — en muista, minkä merkkinen se oli, mutta loistosoitin joka tapauksessa —, jota vastoin me Toivo Vanhatalon kanssa voimme esitellä uudet pelimme lahjoittajallemme. Käyntimme Kauttuulla sai oikeastaan juhlat puitteet. Jo matkustaminen sinne jäi ainakin minun mieleeni ikuisiksi ajoiksi.

Silloin olivat junayhteydet Porista Kauttuulle hankalahkot, ja niinpä oli järjestetty siten, että matkustimme Peipohjaan asti

tavallisella »ornaarijunalla», mutta sielläpä meidät — huomatkkaa: vain meidät kolme — ohjattiin ylimääräiseen junaan, joka vei meidät Kauttualle, missä junamme pysäytettiin juuri tohtorin palatsin portin eteen. Herrojen taiteilijoiden jalkojen alle tuotiin siinä hienonpuoleinen matto, jottemme vain olisi tahrineet puh-taita kenkiämme maan tomuun. Vastaanotto oli muutenkin aivan ruhtinaallinen. Harvinaisen hieno ateria ja muu ylöspito todisti edelleen isäntämme meitä kohtaan tuntemasta arvonnosta, jonka pohjana varmaan oli rakkaus musiikkiin. Niin, perinpohjainen musiikki-iltahan siitä silloin tuli. Triomme lisäksi pystyimme viihdyttämään isäntäämme muutenkin. Sekä Lauri Lautsian että Toivo Vanhatalon komeat lauluäänet olivat sinä iltana tavallista herkemässä vireessä. En enää muista, miten palasimme kotiin Kauttualta, mutta eiköpähän paluu ollut yhtä juhlallinen kuin sinne menokin.

Meille tarjoutui tämän jälkeenkin muutaman kerran tilaisuus soitella mesenaattiystävällemme. Muistan erään päivän, jolloin hän soitti Kauttualta, että sosisikohan meidän tulla hänen vieraikseen Porin Kauppaseuraan sinä iltana ja sillä ehdolla, että »nuotit ja harput» ovat mukana. Tietysti meille sopi. Ja hauska musiikki-ilta siitäkin tuli — ja muutenkin mukava.

Porin Musikaalisen Trion laajahkon kuvauksen loppulauseeksi saanen pistää tähän muutaman tiedon soittajaverieitteni saamasta musiikillisesta koulutuksesta.

Lauri Lautsia — syntynyt v. 1881 Hämeenlinnassa — aloitti jo pikku poikana pianotuntinsa. Opettajana oli eräs venäläissyntyinen rouva. Tämä piti pienestä oppilastaan, jopa niin paljon, että kun muutti Helsinkiin, hän ilmaisilla tunneilla houkutteli Laurin käymään siellä asti opissa. Vankan pianistisen pohjan poikana näin saikin koko eliniäkseen. Ylioppilaaksi hän tuli v. 1899 eikä sen jälkeen pianotunteja enempää ottanut. Soitteli kyllä omin nokkinsa. Hän rupesi harrastamaan myös laulua ja oli muutaman

vuoden Eino Rautavaaran oppilaana. Meni sitten tunnetun laulopedagogin Axel von Kotherin luo, joka sanoi, että »mitä te tänne tulette, teillä on sellainen ääni, ettei se minusta parane», tarkoittaen tietysti, että ääni oli niin hyvä, ettei hän katsonut enempää opiskelua tarpeelliseksi. Ja niin laulutunnit jäivät siihen. Tämän enempää varsinaisia musiikkiopintoja Papalla — se oli hänen lempinimensä meidän kesken — ei ollut. Sellaisina tuskin voi pitää muutamaa professori Ilmari Krohnin luentoa, jotka hän tuli kuunnelleeksi.

Toivo Vanhatalossa — syntynyt v. 1889 Merikarvialla — ilmeni hyvin nuorena musikaalinen lahjakkuus. Jo 5—6-vuotiaana hän rupeesi rakentamaan itselleen viulua. Laittoi sen päreeestä, ja kieliksi sopi mainiosti rullalanka. Mahtoi soida hyvin. Hänen setänsä, joka oli jonkinlainen viulunrakentaja, teki kuitenkin veljensä pojalle oikean viulun, tosin pienikokoisen, ns. puolta viulua vielä pienemmän. Setä myös opetti Toivon viulua soittamaan. Myöhemmin koulupoikana hän sai Porissa opetusta orkesterinsoittaja Hundertmarkilta ja pääsi taidossaan niin pitkälle, että kelpasi avustajaksi Porin Soitannollisen Seuran orkesterin konsertteihin. Myös Porin Lyseon soittoharrastuksissa hän oli tiiviisti mukana. Kannattaa mainita, että Toivo Vanhatalo oli myös erinomainen kanteleensoittaja, aivan huippuluokkaa. Tämän taidon hän oli oppinut merikarvialaiselta metsätyönjohtajalta J. Koivistolta, joka hänelle oli ensimmäisen kanteleenkin tehnyt. Ylioppilaaksi tultuaan v. 1911 hän kävi lujasti opintoihin kiinni ja unohti melkein kokonaan musiikin.

SISÄLLYS

1. Lapsuuden maisemilta — Isäni — Harjavaltaisten arkea ja pyhää — Naapuristoa — Rippikoulua ja kansakoulua — Juha	7
2. Lahtelaisen oppikoulun polulta — Suurlakkopäiviä ja junakyytiä — »Raittiusrientoja» — Kaksi sydänystävää, Lauri Hirvelä ja Jalmari Kara — Koulupoika kynämiehenä, laulajana ja soittajana — Lähikuvia eräistä opettajistani	47
3. Yliopistoon ja hammaslääketiedettä lukemaan — YL — Osakuntalaiset tuberkuloosin vastustamistyössä — Maila ja J. J. Mikkola ja Mailan salonki — Ida Aalberg — Tovereita ja toilauksia — Lisää musiikkiharrastuksia — Urheiluseuraa, nuorisoseuraa	77
4. Porissa se alkaa — Pikkutunneilla voi sattua — Poliisivoimalla kuoroon — Uusia ja vanhoja ystäviä	106
5. Vapaussodan aikaa — Rintamalle — Laulajapojan sotapäiväkirjasta — Suojeluskunnan rullissa aina komendantiksi asti — Mala ihastui Marseljeesiin — »Nouskaa, nouskaa tuolille», sanoi Marski	117
6. Porin Suojeluskunnan Mieskuoro — Konserttimatkoilta — »Finlandian» historiaa — Porin Mies-Laulu jatkaa perinteitä — Kolme ulkomaanmatkaa — Suosituimmat säveltäjäni — Stemmakaverien seikkailuja — Kamarimusiikkiharrastukseni vaiheilta ja mesenaatti Ahlström — Lauri Lautsia ja Toivo Vanhatalo	150
7. Jaaritus Nortamosta itsestään	189
8. Reisumiehenä kaksi kertaa Petsamossa ja ensimmäisen kerran Pohjois-Norjassa	218
9. Porin musiikkielämästä — Yhdistystoimintaa	228
Loppusanat	240